

Kur'an Perspektifinden Din-Bilim İlişkisi

Abdulkadir KARAKUŞ

Doç. Dr., Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, Siirt, Türkiye.
akarakuş@siirt.edu.tr

Makale Bilgileri

Öz

Makale Geçmişi

Geliş : 28.10.2022

Kabul: 08.12.2022

Yayın: 31.12.2022

Anahtar Kelimeler:

Tefsir,
Kur'an,
Din,
Bilim,
Yorum.

Din, Allah'ın sözlü âyetleri olan vahyini, bilim ise tabii olduğu yasaları bildirmek üzere Allah'ın evrene kodladığı sözsüz âyetlerini anlamayı konu edinen alanlardır. Din, yaratıcının kim olduğunu ve yaratılışın niçin gerçekleştiğini açıklarken bilim, yaratılışın nasıl gerçekleştiği üzerine yoğunlaşır. Bu iki alanın bilgi elde etme metodları birbirinden tamamen farklı olmakla beraber aynı hakikatleri değişik lisan ile ifade ederler. Bu sebeple birbirlerinin rakibi ve alternatifi değil aksine tamamlayıcısı konumundadırlar. Allah Kur'an'da çok açık ve anlaşılır bir şekilde insanları gözlem ve deney yoluyla yani bilimsel metodlar kullanarak varlıkla ilgili araştırmalar yapmaya, bunlar üzerinde düşünüp tefekkür etmeye teşvik etmiştir. Din, kendini bilimin doğrulamasına ihtiyaç duymayacak kadar açık, bilim de kullandığı metodlar itibarıyla somut ve anlaşılır bir alandır. Her ikisi de Allah'ın âyetlerini ele aldıkları için birbirlerini tamamlayan yönleri mevcuttur. Bu sebeple yaratılışla ilgili âyetlerin üzerinde durmadığı "Nasıl yaratıldı?" sorusunun cevabını merak edenlerin, bilimsel verilere yönelmesi gerekmektedir. Bu makalede, Kur'an âyetleri çerçevesinde bilim ve din ilişkisi ele alınmaya gayret edilecek ve her iki yolla elde edilen bilginin birbiriyle ilişkisinin sınırları tespit edilmeye çalışılacaktır.

Religion-Science Relationship From The Qur'an Perspective

Article Info

Abstract

Article History

Received : 28.10.2022

Accepted: 08.12.2022

Published:31.12.2022

Keywords:

Tafsir,
Qur'an,
Religion,
Science,
Commentary.

Religion is the field that deals with understanding Allah's revelation, which is the verbal verses, and science is the subject of understanding the non-verbal verses that Allah coded into the universe to inform the laws to which it is subject. While religion explains who the creator is and why creation took place, science focuses on how creation took place. Although the methods of obtaining information in these two fields are completely different from each other, they express the same truths in different languages. For this reason, they are not rivals and alternatives to each other, but rather complements. In the Qur'an, Allah has very clearly and comprehensibly encouraged people to conduct research on existence through observation and experiment, that is, by using scientific methods, and to meditate on them. Religion is a field that is so clear that it does not need the confirmation of science, and science is a concrete and understandable field in terms of the methods it uses. Since both of them deal with the verses of Allah, they have aspects that complement each other. For this reason, "How was he created?" Those who are curious about the answer to the question should turn to scientific data. In this article, the relationship between science and religion will be discussed within the framework of the verses of the Qur'an, and the limits of the relationship between the knowledge obtained in both ways will be tried to be determined.

Atıf/Citation: Karakuş, Abdulkadir. "Kur'an Perspektifinden Din-Bilim İlişkisi". *akif* 52/2 (2022), 57-72.

DOI: <https://dx.doi.org/10.51121/akif.2022.22>

"This article is licensed under a *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License* (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Bilim, kâinattaki olgu ve olayların, gözlem ve deneye dayalı olarak incelenmesi ve böylece evrenin tabii olduğu yasaların keşfedilmesi faaliyetidir. Bunun sonucunda elde edilen bilgiler, her zaman ve mekânda aynı sonucu veren, duyularla algılanabilen, doğrulanabilen ve ispatlanabilen bilgilerdir. Suyun dünyanın her hangi bir yerinde, herhangi bir zaman diliminde ateşin üzerine konduğunda kaynayacağı herkes tarafından kabul edilip onaylanacak cinsten bilimsel bir bilgidir ve bu konuda verilebilecek en basit örneklerden bir tanesidir. Kur'an, Allah'ın evrene kodladığı tüm yasalarını "Sünnetullah" olarak adlandırır ve bu yasaların asla değişmeyeceğini beyan eder.¹

Din ise "Akıl sahibi insanları, peygamberler ve kitaplar vasıtasıyla birtakım hakikatlere çağıran ilâhî ilkeler bütünüdür."² "Akıl sahibi insanları kendi iradeleriyle, hayırlı ve faydalı işlere yönlendiren ilâhî kanunlar manzumesidir."³ "Akıl sahibi insanların kendi tercihleriyle dünyada huzur ve mutluluğa, ahirette ise kurtuluşa ermelerine vesile olacak inanç ve ameller bütünüdür"⁴ şeklinde farklı lafızlarla tarif edilmiştir. Bu tariflerin tamamında, "Allah tarafından peygamberleri vasıtasıyla bildirilen ilâhî hakikatler bütünü" şeklindeki bir anlam ön plana çıkmaktadır.

Kur'an'da, İslâm'ın dışındaki başka inançlara da din adının verildiği göz önünde bulundurulduğunda yukarıdaki tariflerin geniş anlamıyla değil özellikle hak din için ortaya konmuş tarifler olduğu görülecektir. Zaten makalede sözü edilen dinden kastedilen de Kur'an'ın tarif ettiği İslâm dinidir.

Bu kısa tariflerden de anlaşılabilceği üzere din ve bilim gerek metotları gerekse hedefleri açısından farklı alanlardır. Bilim, evrendeki olgu ve olaylarla uğraşıp değerler dünyası ile hiç ilgilenmezken din, değerler üretir ve değerlere çok büyük anlamlar yükler. Bilimin dini doğrulama gibi bir gayesi ve hedefi olmamasının yanında bilim yapan kimsenin inançlı veya inançsız olması da bir anlam ifade etmez. Eğer bilim insanı, bilimin öngördüğü kurallar çerçevesinde faaliyetlerini sürdürüyorsa, ulaştığı sonuçlar herkesin kullanıp itimat edeceği türden bilgilerdir. Mümin bir bilim insanı, bulgularının yaratıcısının Allah olduğunu beyan ederken, inançsız bir bilim insanı, bunu, Allah'a değil de bilimsel gerçeklere veya daha başka şeylere bağlayabilir. Bu tür olgular bilimsel bilginin değerini düşürmez. Çünkü bilimin, varlıkları kimin yarattığı ile ilgili bir gayesi ve görevi yoktur. Onun uğraşı, varlığın nasıl yaratıldığı ile ilgilidir. Aynı şekilde dinin de bilimi doğrulamak gibi bir gayesi yoktur. Bu sebeple dinin bilimsel konuları da içerdiği gibi kanaatlerin doğru olma ihtimali mevcut değildir.

Bu iki alan arasındaki bir diğer farklılık da bilginin elde edilme biçimindedir. Zira bilim, kendine özgü metotlar kullanarak gözlem ve deneye dayalı somut verilere ulaşmak için gayret gösterir. Din ise insanlara hazır bilgi verir ve verilen bilginin kaynağına duyulan güvenden dolayı bu bilgiye inanılır. Ancak bu iki alanın çok önemli ortak bir noktası vardır ki, o da şudur: Din, Allah'ın peygamberlerine indirdiği âyetleri anlamaktır. Bilim ise Allah'ın kâinata naksetmiş olduğu âyetleri anlamlandırmaya

¹ Sünnetullah olarak isimlendirilen yasaların asla değişikliğe uğramayacağına dair âyetler için bk. el-İsrâ 17/77; el-Ahzâb 33/62; Fâtır 35/43; el-Fetih 48/23.

² Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî, *et-Ta'rifât*, thk. Heyet (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983), "dyn", 105; Muhammed Murtazâ el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, thk. Heyet (Kuveyt: Vezâratü'l-İrşâd ve'l-İnbâ, 1385-1422/1965-2001), "dyn", 35/56.

³ Zebîdî, "dyn", 35/56.

⁴ Muhammed A'lâ b. Alî b. Muhammed Hâmid et-Tehânevî, *Keşşâfü ıstılâhâti'l-fünûn ve'l-'ulûm*, thk. Ali Dahrûc (Beyrut: Mektebetü Lübnân, 1996), "dyn", 1/814.

çalışmaktadır. Zira Kur'an'ın her bir bölümüne âyet dendiği gibi evrende var olan muhteşem oluşumların, olguların ve varlıkların da her birine özellikle Kur'an'da âyet adı verilmektedir. Bu sebeple dinin ve bilimin konusu olan Allah'ın âyetlerinin her ikisinin de birbiriyle çelişmesi, birbirini yalanlaması asla söz konusu olamaz.

Bu yönüyle bakıldığında görülecektir ki bilim ve din aynı hakikatleri farklı lisanlarla ifade ederler. Birbirinin rakibi ve alternatifi değil, birbirinin tamamlayıcısıdır. Çünkü insanlar içerisinden bazılarını seçerek peygamberlik veren⁵ ve onlar vasıtasıyla birtakım soyut ve doğruluğu duyularla test edilemeyen unsurlar da içeren âyetleri gönderen Allah'tır. Her şeyi bilen ve bu bilgisi çerçevesinde her şeyi planlı ve programlı bir şekilde yaratıp birbiriyle uyumlu, muhteşem bir evren oluşturan,⁶ kullarına bu bilgileri anlayabilecek akıl, idrak ve kapasite lütfeden de Allah'tır. İşte bu Allah, evrenin akli ile insanların akli arasında inanılmaz bir uyum oluşturmuştur. Bu iki akıl birbiriyle anlaşmaya, birbirinin sırlarını anlamaya müsait bir yapıda yaratılmış; bir düzensizliğe, kargaşaya ve kaosa asla müsaade edilmemiştir.

Bu bilgiler ışığında günümüz Müslümanlarının anlayışına bakıldığında din ve bilim konusundaki algıların böyle olmadığı, özellikle Kur'an'daki "Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."⁷ âyetindeki kitabın "Kur'an" şeklinde yorumlanmasıyla "Kur'an'da her türlü bilginin mevcut olduğu," bu tezden yola çıkarak da bilimin din tarafından doğrulanmasının zaruri olduğu gibi birtakım anlayışlar mevcuttur. Ancak âyetteki "Apaçık kitap" olarak çevrilen "Kitâbün mübîn" ifadesinin, ana kaynaklarda, Kur'an'ı değil "Levh-i mahfûz"⁸, "Allah'ın her şeyi kuşatan ilmi"⁹ veya "Amel defterini"¹⁰ tanımladığı bildirilmektedir.

⁵ İlgili âyetler için bk. Âl-i İmrân 3/33; el-A'râf 7/144; el-Hac 22/75.

⁶ İlgili âyetlerden bazıları için bk. Yûnus 10/5; er-Ra'd 13/4; el-Hicr 15/16; el-Enbiyâ 21/32; el-Furkân 25/2; es-Secde 32/7; es-Sâffât 37/6; el-Kamer 54/49; el-Gâşiye 88/17-20.

⁷ el-En'âm 6/59.

⁸ Ebû'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah b. Mahmûd Şehhâte (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, 1423), 1/564; Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (b.y.: Dâru Hicr, 1422/2001), 9/283; Ebû Mansûr Muhammed el-Mâtürîdî, *Tefsîru'l-Mâtürîdî-Te'vîlâtü ehli's-sünne*, thk. Mecdî Bâslûm (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1426/2005), 4/100; Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandî, *Tefsîru's-Semerkandî*, thk. Ali Muhammed Mu'avviz, Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Zekeriyâ Abdülmeccid en-Nûtî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1413/1993), 1/454; Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *Tefsîru'l-Mâverdî (en-Nüketü ve'l-uyûn)*, thk. İbn Abdi'l-Maksûd b. Abdirrahîm (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 2/122; Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed es-Sem'ânî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, thk. Yâsir b. İbrâhîm-Ganîm b. Abbâs b. Ganîm (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418/1997), 2/111; Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed b. el-Ferrâ el-Begavî, *Meâlimü't-tenzîl fi tefsîri'l-Kur'ân (Tefsîru'l-Begavî)*, thk. Abdürrezzâk el-Mehdî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1420), 2/130; Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407), 2/31; Fahrüddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb-Tefsîru'l-kebîr* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1420), 13/12.

⁹ Ebû İshâk ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân ve irâbüh*, thk. Abdülcelîl Abduh Şilbî (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988), 2/257; Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs b. el-Münzir İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib (Suud: Mektebetü Nezzâr Mustafâ el-Bâz, 1419), 4/1305; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/31; Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdurrahmân b. Temâm b. Atiyye, *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*. thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422), 2/300; Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr*, thk. Abdürrezzâk el-Mehdî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1422), 2/38; Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 13/12.

¹⁰ Mâtürîdî, *Tefsîru'l-Mâtürîdî*, 4/100; İbn Atiyye, *el-Muharrerü'l-vecîz*, 2/300.

Din, bilimden faydalanırken bilim de dinden faydalanır. Bu sebeple bu iki alanın sınırlarını sağlıklı bir şekilde tespit etmek gerekir. Bu yapılmadığı zaman bilimsel bilginin dinî bilgi olarak algılanma ihtimali söz konusu olup, hakikate doğru devamlı bir gelişim gösteren bilimsel bilginin dondurularak dinî bilgi ile iç içe geçmesi, bunun sonucunda da bilimsel olanın dinî olarak algılanması söz konusu olabilir. Yani bilimsel olan ve mükemmele doğru bir seyir izleyen, yani günden güne, devirden devire değişkenlik arz eden bilimsel bilgi, dinin değişmez hakikatleri olarak algılanabilir. Bu makalede, böyle bir yanlışa düşmemek gayesiyle dinî olanla bilimsel olanın bir birinden ayrılması gerektiği üzerinde durulacak, Kur'an'ın bilimle olan ilişkisi âyetler çerçevesinde ele alınarak sağlıklı bir din-bilim ilişkisi ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. Kur'an Ekseninde Din ve Bilim İlişkisi

Allah insanlar içerisinde seçtiği bazı kulları aracılığıyla insanlığa dünyadaki görevlerini bildirmek üzere kitaplar göndermiştir. Bu kitaplarda insanlara yaratıcıları olan Allah tanıtılmış, onun gücü ve kudreti konusunda bilgiler verilmiş ve bu yüce kudretin belirlediği ilkeler çerçevesinde hayat sürmenin önemi üzerinde durulmuş, bu ilkelere uymamanın insanları dünyada ve ahirette mutluluğa ulaştıracağı bildirilmiştir. Bunun yanında, Kur'an'da ortaya konulan değerler çerçevesinde, içinde yaşanan dünyanın imar edilip bir huzur yurdu haline getirilmesi de nihaî hedef olarak gösterilmiştir.

Kur'an bir bilim kitabı değil din kitabıdır. Bu kitapta, her şeyin yaratıcısının Allah olduğu çok açık ve anlaşılır bir şekilde vurgulanır. Bu çerçevede Kur'an'da, Allah'ın tüm evreni ve içindeki tüm varlıkları bir plan çerçevesinde birbiriyle uyumlu olarak yarattığı bildirilir.¹¹ Allah'ın güzel isimlerinden olan "*el-Bârî*",¹² O'nun tüm varlığı muhteşem bir ahenk ve uyum içerisinde yaratmasını ifade eder.¹³ Evet, Kur'an Allah'ın mutlak ve tek yaratıcı olduğunu açıkça, hiçbir yoruma meydan vermeyecek şekilde ilan eder.¹⁴ Bunun yanında varlığın niçin yaratıldığı ve görevinin ne olduğu ile ilgili de somut ve anlaşılır ilkeler ortaya koyar. Bu sebeple tüm varlıklar Allah'ın kendilerine verdiği göreve uygun bir şekilde hayatlarını sürdürürler.

Ancak varlıkların nasıl meydana geldiği gibi bir soru sorulduğunda, bunun cevabının Kur'an'da bulunması mümkün değildir. Çünkü Kur'an'ın geliş gayesi nasıl sorusuna cevap vermek değildir. Kur'an, bu soruyu soranları evreni araştırmaya, incelemeye ve gözlem yapmaya yönlendirir. Meseleyi âyetler üzerinden örneklendirmek, konunun daha iyi anlaşılmasına vesile olacaktır.

¹¹ "...O'nun yanında her şey bir ölçü ve yasaya göredir." (er-Ra'd 13/8); "...O, her şeyi yaratan, bir ölçü ve yasayla düzenleyen ve bunların her biri için bir varoluş düzeni belirleyendir." (el-Furkân, 25/-2). "Hiç şüphe yok ki biz, her şeyi muhteşem bir düzen içinde yarattık." (el-Kamer 54/49). "Ay ve güneş, Allah'ın planlamasına uygun olarak hareket etmektedir. Bitkiler ve ağaçlar Allah'ın koyduğu yasalara göre hayatlarını sürdürürler. O, göğü yükseltti ve evrene bir denge koydu. Sakın bu dengeyi bozmayın. Hakkaniyeti gözetin ve ölçüyü kaçırmayın." (er-Rahmân 55/5-9)

¹² "O Allah Hâlik'dir; her şeyi yaratandır, Bârîdir; varlıkları kusursuz olarak var edendir, Müsavvir'dir; her varlığa en uygun şekil ve biçimi verendir..." (el-Haşr 59/24).

¹³ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil*, 4/286.

¹⁴ İlgili âyetler için bk. el-En'âm 6/101-102; er-R 'ad 13/16; el-Furkân 25/2; ez-Zümer 39/62; el-Mü'min 40/62.

1.1. Yerin Döşenmesi

Allah, Kur'an'da şöyle buyurur:

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“O, yeryüzünü sizin için bir döşek gibi seren, gökyüzünü de adeta bir tavan yapandır. O, gökten yağmur yağdırıp onunla size rızık olarak çeşitli ürünler çıkarandır. Öyleyse bütün bunları görüp durduğunuz halde Allah'a ortaklar koşmayın.”¹⁵

Âyette, Allah'ın güç ve kudretine vurgu yapmak üzere üç ögeden bahsedilir. Bunlardan birincisi, “الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا” “O, yeryüzünü sizin için döşek gibi serendir.” ifadesinde belirtildiği gibi Allah'ın insanlara yeryüzünü bir döşek gibi üzerinde rahat edebilecekleri bir mekân kılması meselesidir. Burada Allah'ın yeryüzünü, üzerinde yaşayan canlıların tüm ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde teçhiz edip donattığından ve canlıların buradaki uygun şartlar sebebiyle hayatlarına devam ettiklerinden bahsedilmektedir.

Yeryüzünü canlılar için döşek gibi seren Allah olduğu açıkça vurgulanırken önceki âyetten de yardım alarak buranın, insanların Allah'ı bilip tanımaları, O'na kulluk etmeleri ve Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları için var edildiği açık ve net olarak anlaşılır. Ancak yeryüzünün nasıl yaratıldığı, bir döşek gibi insanların yaşamalarına elverişli hale nasıl getirildiği soruları sorulduğunda bunun cevabına âyetlerde rastlanmaz. Çünkü bu sorulara cevap üretme Kur'an'ın konusu ve hedefleri arasında bulunmamaktadır. Böyle bir durumda ne yapılacağına dair Allah Kur'an'da şöyle bir yol göstermektedir:

وَالِى الْأَرْضِ كَيْفَ * وَالِى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ * وَالِى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ * أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ سَطَّحَتْ

“(Allah'a itaati reddedenler) Yağmur yüklü bulutların / devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların sapasağlam nasıl dikildiğine, yeryüzünün döşek gibi nasıl serildiğine bir bakmazlar mı?”¹⁶

Bu âyetlerde öldükten sonra dirilmeyi bir türlü kabullenemeyip bu yüzden inkâra yönelenlere Allah'ın gücünü göstermek üzere sorular sorulmakta ve kâfirler, her gün gördükleri kevnî hakikatlere yönlendirilmekte, böylece Allah'ın yeniden diriltmeye muktedir olduğu hususu vurgulanmaktadır. Bu âyetlerin birinde de “ وَالِى الْأَرْضِ كَيْفَ ” “Sَطَّحَتْ” “Yeryüzünün döşek gibi nasıl serildiğine bir bakmazlar mı?” diyerek yeryüzünün döşek gibi nasıl serildiği hususu muhatapların dikkatlerine sunulurken “Nasıl” sorusunun cevabına dair her hangi bir açıklama yapılmamakta ve bu durum tamamen insanların gözlem, deney ve araştırmalarına bırakılmaktadır¹⁷ ki bunların tamamı bilimsel araştırma metotlarıdır. Burada, Allah'ın “Yeryüzünü döşek gibi nasıl döşediğini” anlamının, bilimsel araştırmalar yaparak gerçekleştirilebileceği anlatılmakta, böylece muhataplar bilimsel araştırma yapmaya yönlendirilmektedir. Fakat bilimsel metotlarla elde edilip tefsire medar kılınan bilgi, sadece Kur'an'ı daha iyi anlamaya yönelik olmalıdır, asla Kur'an âyetleri gibi kesinlik arz eden bir bilgi olarak kabul edilmemelidir. Zamanın birinde, yeryüzünün döşek gibi serilmesiyle ilgili olarak o günün anlayışı

¹⁵ el-Bakara 2/22.

¹⁶ el-Gâşiyeh 88/17-20.

¹⁷ Mâtürîdî, *Tefsîru'l-Mâtürîdî*, 10/512; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 29/457; Ebû Abdillâh Şemsüddin el-Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Etfiş (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1384/1964), 7/331.

çerçevesinde verilen bir malumat vahiyle bir tutulmamalı, vahiy gibi mutlak doğru kabul edilmemelidir. Eğer vahyî bilgiyle bilimsel bilgi aynı derecede kabul görecektse bu durumda bilimsel bilginin vahiy ürünü bilgi kategorisine alınması gibi bir problem ortaya çıkar.

Burada, din-bilim ilişkisini ortaya çıkaran önemli bir hususun daha altı mutlaka çizilmelidir. Bu âyette Allah'ın yeryüzünü döşek gibi döşediği ifade edilirken "سَطَحَتْ" "Dümdüz satıh yapmak" ifadesi kullanılıyor. Eğer dünyaya Allah'ın tavsiye ettiği gibi bilimsel metotlar kullanılarak bakılmazsa yeryüzünün "Düz bir satıh/zemin" olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür ki ilk dönem klasik tefsirlerde, dünyanın yuvarlak olduğu konusunda herhangi bir yorum mevcut değildir. Ne zaman ki dünyanın küre şeklinde olduğuna dair bulgular ve bilgiler çokça konuşulmaya başlamış işte o zamandan itibaren bu bilgiye karşı çıkanlar bu âyeti delil getirerek dünyanın düz bir zemin olduğunu savunmaya başlamışlardır.¹⁸ Bunlardan bir kısmı da bu âyetin, dünyanın küre şeklinde olmadığına delil teşkil etmeyeceği, dünyanın yuvarlak olmasının satıh olmasına mani olmayacağı yönünde görüş beyan etmiştir.¹⁹

Dünyanın nasıl yaratıldığı, şekli ve yapısı gibi hususlar bilimin konusu olarak görülüp bilimsel metotlarla elde edilen bilgilere tabi olursa, böylece dünyanın yuvarlak olduğu, düz bir zemin olmadığı öğrenilse, âyetin çok daha büyük bir mucizeye işaret ettiği de anlaşılacaktır. Zira dünyanın, yuvarlak olmasına rağmen üzerinde yaşayanlara düz bir zeminde yaşarcasına bir konfor sunması, yuvarlak olmasından dolayı alttakilerin tepetakla yaşaması gibi hayat konforunu bozan aksaklıkların bulunmaması, yuvarlak bir dünyada düz zeminde yaşıyor gibi rahat edilmesi, Allah'ın yaratılışı planlamadaki ihtişamını göstermesi açısından önemli bir mucizedir. Âyet, bilim yardımıyla bu şekilde anlaşıldığında, Allah'ın yaratmadaki eşsizliği daha iyi kavranacaktır. Zaten Allah'ın "Yeryüzünün sizin için nasıl döşendiğine bakmaz mısınız?" sorusunu sormasının sebebi hikmetlerinden birisi de bu olsa gerektir.

Burada şu hususa da temas etmek gerekir ki, bilim nasıl sorusuna cevaplar bulurken kim ve niçin sorularıyla ilgilenmez. Daha doğru bir ifadeyle bu soruların cevabını vermeye çalışmaz. Bir bilim insanı, yeryüzünü bir döşek gibi döşeyenin kim olduğunu veya bu işin niçin yapıldığını merak ettiğinde müracaat etmesi gereken kaynak dindir/Kur'an'dır. İsterse Kur'an'ın dediğine itimat ederek mümin olur, isterse bu bilgiye güvenmeyerek tabiatın kendi kendine birtakım rastlantılar sonucu oluştuğuna iman eder.

1.2. Gökyüzünün Bina Edilmesi

Bakara Sûresi 22. âyette, Allah'ın güç ve kudretine vurgu yapmak üzere öne çıkarılan üç öğeden ikincisi "وَالسَّمَاءَ بِنَاءً" "O, gökyüzünü de adeta bir tavan yapandır." ifadesidir. Bununla beraber daha başka âyetlerde²⁰ ve:

¹⁸ Bu âyet çerçevesinde dünyanın düz olduğu ile ilgili yorumlar için bk. Celâlüddîn Muhammed b. Ahmed el-Mahallî - Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebîbekr es-Suyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.) 805; Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. el-Mehdî b. Acîbe el-Hasenî, *el-Bahrü'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*, thk. Ahmed Abdullah el-Kuraşî (Kahire: Hasen Abbâs Zekî, 1419), 7/295.

¹⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/145; Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Âdil en-Nu'mânî, *el-Lübâb fî 'ulûmi'l-kitâb*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Mu'avviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419/1998), 20/302.

²⁰ İlgili âyetler için bk. el-Bakara 2/107, 117; Âl-i İmrân 3/189; el-Mâide 5/17, 18, 40, 120; el-En'âm 6/1, 14, 101; el-A'râf 7/54, 158; et-Tevbe 9/116; Yûnus 10/3; Hûd 11/7; Yûsuf 12/101; er-Ra'd 13/2;

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ

“O, göğü yükseltti ve tüm evrene şaşmaz bir denge koydu.”²¹ âyetinde, gökyüzünün, insan hayatının merkezi olan dünyanın üzerini uçsuz bucaksız bir örtü gibi kapladığı vurgulanmıştır. Bu ifadelerde, Allah’ın yaratmadaki eşsizliği ve ihtişamı ayrıntıya girmeden anlatılmış, uçsuz bucaksız gökyüzünü planlı programlı bir şekilde var edenin Allah olduğu açıkça beyan edilmiştir. Ancak bu âyetlerde gökyüzünün nasıl yaratıldığıyla ilgili ayrıntılı olarak herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. Nasıl sorusunun cevabını merak edenlere de Gâşiye Sûresi 18. âyette “وَأَلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ” “Göğün nasıl yükseltildiğine bakmazlar mı?” ve:

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجْلُهُمْ فَيَأْتِيَهُمْ جَذَابٌ مِنْ سَمَاءٍ أَلْوَنٍ

“Onlar, göklerin ve yerin egemenliğinin kime ait olduğu konusunda, Allah’ın yarattığı varlıklar hakkında ve ecellerinin yaklaşmış olabileceği hususunda hiç düşünmüyorlar mı? Onlar Kur’an’a inanmayacaklar da hangi söze inanacaklar?”²² gibi pek çok âyette,²³ göklerin nasıl yaratıldığı ile alakalı, tefekkürle birlikte bilimsel metotlar kullanarak araştırma, inceleme ve gözlem yapmaları tavsiye edilmektedir. Bu faaliyetlerin sonucunda elde edilen bilgilerin, âyetlerdeki mesajın daha iyi anlaşılmasına katkısı olacağı ve Allah’ın kudretinin daha iyi anlaşılacağı bildirilmektedir. Fakat şu hususun bir kez daha altı çizilmelidir ki, tefsir malzemesi olarak kullanılan bilimsel bilgiler, hiçbir zaman değişmez Kur’ânî bilgi mesabesinde değerlendirilmemelidir.

1.3. Yağmurun Yağması

Bakara Sûresi 22. âyette vurgulanan üç öğeden sonuncusu ise Kur’an’da daha pek çok âyette²⁴ de vurgulandığı gibi yağmurun yağdırılması meselesidir. Bu husus, “وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ” “O, gökten yağmur yağdırıp onunla size rızık olarak çeşitli ürünler çıkarandır.” ifadesiyle dikkatlere arz edilir ve âyette açık ve net bir anlatımla yağmuru yağdırmanın Allah olduğu belirtilir. Yağmurun niçin yağdırıldığı da, varlıklara rızık olarak çeşitli ürünler bitirmek sebebine bağlanır. Bir öncesiyile beraber okunduğunda âyetin, “Gökten yağmur yağdırıp onunla size türlü rızıklar veren Allah’ın emir ve talimatlarına uyun” şeklinde bir mesaj verdiği açıktır. Âyeti okuyan ve bu mesajı alan bir müminin, Allah’ın güç ve kudreti karşısında teslim olacağı ve Müslümanca yaşaması gerektiğini idrak edeceği aşikârdır. Ancak bir müminin, her gün görüp şahitlik ettiği bu olayın Allah’ın bir nimeti olduğunu bilmesine rağmen yağmurun nasıl oluştuğunu merak etmesi durumunda ne yapması gerekir?

İşte Kur’an ve bilim ilişkisi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Yağmurun nasıl yağdığını merak eden kişi, bu sorunun cevabını bulmak için her gün Kur’an’ı baştan sona

İbrâhîm 14/10, 19, 32; el-Hicr 15/85; en-Nahl 16/3; el-İsrâ 17/99; el-Enbiyâ 21/56; el-Furkân 25/59; el-Ankebût 29/44; er-Rûm 30/8, 22; Lokmân 31/10, 25; es-Secde 32/4; Fâtır 35/1; ez-Zümer 39/5, 44, 46; eş-Şûrâ 42/11, 29, 49; ez-Zuhruf 43/85; ed-Duhân 44/38; el-Câsiye 45/22, 27; el-Ahkâf 46/3, 33; el-Fetih 48/7, 14; Kâf 50/38; el-Hadîd 57/2, 4, 5; et-Tegâbün 64/3; el-Burûc 85/9.

²¹ er-Rahmân 55/7.

²² el-A’râf 7/185.

²³ el-Bakara 2/164; Âl-i İmrân 3/190; el-Câsiye 45/3.

²⁴ Allah’ın yağmuru yağdırmasıyla ilgili âyetler için bk. el-Bakara 2/22, 164; el-En’âm 6/99; el-Enfâl 8/11; er-Ra’d 13/17; İbrâhîm 14/32; el-Hicr 15/22; en-Nahl 16/10, 65; Tâhâ 20/53; el-Hac 22/63; el-Mü’minûn 23/18; el-Furkân 25/48; en-Neml 27/60; el-Ankebût 29/63; er-Rûm 30/24; Lokmân 31/10; Fâtır 35/27; ez-Zümer 39/21; ez-Zuhruf 43/11; Kâf 50/9.

defalarca dikkatle okusa bile sorusunun cevabını Kur'an'da bulamaz. Zira onun bu sorusunun muhatabı Kur'an değildir ve bu hususu açıklamak, Kur'an'ın görev ve hedefleri arasında bulunmamaktadır.

Peki, yağmurun nasıl oluşup nasıl yağdığını merak eden bir kişi ne yapmalıdır? Böyle bir durumda bu kişinin, Allah'ın kâinata nakşetmiş olduğu âyetleri anlamaya çalışması, yani yağmurun yağmasını temin eden düzeneğin sırrını çözmeye gayret etmesi gerekmektedir. Bunun yolu da bilimsel metotlar kullanarak gözlem ve deneye dayalı çalışmalar yapmaktan geçmektedir. Bu sorunun cevabını merak edenlere Allah:

"إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ "

"O öyle bir Allah'tır ki, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün peş peşe gelmesinde, insanlar için faydalı yükler taşıyan gemilerin denizlerde yüzüşünde, Allah'ın gökten yağdırarak ölü toprağa can verdiği yağmurda, her çeşit canlıyı yeryüzüne dağıtıp yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasında emre amade bekleyen bulutları yönlendirmesinde aklını çalıştırıp düşünen bir topluluk için Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren nice deliller vardır."²⁵ âyetiyle cevap vermekte, yağmurdan alınacak ibretlere dikkat çekmekte, konunun anlaşılması için aklın devreye alınarak bilimsel çalışmalar yapılmasını istemektedir.

Gâşiye Sûresi 17. âyette "أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ" "Yağmur yüklü bulutların/devenin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı?" ifadeleriyle yine araştırmaya, gözlemlemeye ve tefekküre davet etmektedir.

Bu âyetteki "الإبل" "el-İbil" sözcüğü, deve sürüsünü ifade eden bir kelime olmanın yanında "Yağmur yüklü bulut" anlamına da gelmektedir.²⁶ Dolayısıyla Allah, yağmurun nasıl yağdığını merak edenleri yine araştırmaya, tefekküre, gözlem ve deneyler yaparak bilimsel çalışmalar yapmaya çağırılmaktadır.

Hâsılı Kur'an, yağmuru kimin ve niçin yağdırdığını açık bir şekilde ortaya koyarken nasıl yağdığıyla ilgili bir açıklamada bulunmamakta, ancak bunu öğrenmek için gözlem ve araştırmaya dayalı çalışmalar yapmayı önermektedir. Bu gayretler sonucu elde edilecek bilginin, yağmurun nasıl yağdığı sorusuna en iyi cevabı verebileceği de vurgulamaktadır.

1.4. Sağmal Hayvanların Süt Vermesi

Allah Kur'an'da koyun, keçi, sığır, deve gibi sağmal hayvanları birtakım mucizevî donanımlarla yarattığını ve bu donanımlardan ibret alınması gerektiğini şöyle bildirmiştir:

"وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ "

²⁵ el-Bakara 2/164.

²⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/754; Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 31/145; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'ân*, 20/35; Ebü'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed Râğıp el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*, thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî (Dimaşk: Dâru'l-Kalem 1412), "ibl", 60; Ebü'l-Fadl Cemâlüddin İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1414), "ebl", 11/6.

“Sizin için sağmal hayvanlarda da ibret alacağınız şeyler vardır. Nitekim size hayvanların karınlarındaki besin artıklarıyla kan arasından süzülüp gelen, içenlere lezzet veren saf süt içiririz.”²⁷

* وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفَالِكِ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ
نُحْمَلُونَ

“Sizin için sağmal hayvanlarda ibret alacağınız şeyler vardır. Size onların sütlerinden içiririz. Onlarda sizin için birçok başka faydalar daha vardır; (mesela) onların etlerinden yersiniz, denizde gemilere bindiğiniz gibi karada da bunlara biner ve yüklerinizi taşırsınız.”²⁸

Âyetlerdeki “الأنعام” “el-En’âm” sözcüğü, deve için kullanılmakla beraber onun yanında sığır, koyun, keçi cinsi sağmal hayvanları da ifade etmektedir.²⁹ Bu âyetlerde Allah, sağmal hayvanlarda süt üretme kabiliyeti var ettiğini ve sütün çok önemli bir besin kaynağı olduğunu, bu nimeti insanlar için yaratmanın kendisi olduğunu bildirerek insanları kendine itaate davet etmektedir.

Âyetler okunduğunda kolayca anlaşılabilir gibi sütü veya süt veren hayvanları yaratmanın Allah olduğu ve bunları niçin yarattığı gayet anlaşılabilir bir tarzda ifade edilmiştir. Fakat sütün, bu hayvanların bünyesinde nasıl oluştuğu ile ilgili herhangi bir ayrıntıya girilmemiştir. Çünkü sütün nasıl oluştuğu konusu Kur’an’ın beyan etmesi gereken bir konu değildir. Bu konuyu merak edenlere Allah “İbret almayı” tavsiye etmektedir. İbret almanın, elle tutulabilecek somut bir cisim olmadığı, akıl ve idrak gibi unsurların devreye alınarak yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda oluşacak bir faaliyet olduğu açıktır. Bu âyetlerdeki “İbret” ifadesinden kastedilenin, hayvanların vücut yapılarında sütün nasıl oluştuğunu anlamak üzere gözlem ve deneye dayalı bilimsel araştırmalar yapmak olduğu anlaşılmaktadır.

Bir insan, bu âyetlerin sadece lafızlarına bakarak hayvanların tabiattan aldığı gıdalarla süt üretmesinin ne muhteşem bir mucize olduğunu, hayvanlarda bu sistemi var eden Allah’ın ne yüce bir güce ve kudrete sahip olduğunu kolaylıkla anlar. Zaten bu insan, yaşadığı süre içerisinde hayvanların süt verdiğini görmekte ve bu sütü içerek faydalanmaktadır. Bu şahitliğe ilaveten bu kişi, bilimsel metotlar kullanarak sütün oluşumunu detaylarıyla öğrense, bu sefer Allah’a karşı hayranlığı daha da artar. Dolayısıyla Allah, insanlar için önemli bir beslenme aracı olan sütü insanların faydalanması için yaratmış, ancak bunun sağmal hayvanların vücut mekanizması içinde nasıl oluştuğunu merak edenlere de bilimsel araştırmalar yapmalarını tavsiye etmiştir. Böylece konunun daha iyi anlaşılmasına, kudretinin daha açık bir şekilde ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Tekrar vurgulamak gerekirse bilimsel metotlarla elde edilen bilgiler Kur’ânî bilgi mesabesinde değildir. Bu sebeple bir zaman diliminde, bilimsel bilgi kullanılarak yapılan bir yorum vahiy seviyesine çıkarılarak her devirde mutlak doğru bir bilgi muamelesine tabi tutulmamalıdır. Zira bilim devamlı tekâmül eden ve her devirde kısmî değişiklikler

²⁷ en-Nahl 16/66.

²⁸ el-Mü’minûn 23/21-22.

²⁹ Ebû Abdîrrahman el-Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü’l-ayn*. thk. Mehdî el-Mahzûmî-İbrâhîm es-Sâmîrî (b.y.: Dâru ve Mektebetü Hilâl, ts.), “nam”, 2/162; Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, “abd”, *es-Sihâh tâcü’l-lüğa ve sıhâhu’l-Arabîyye*, thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr (Beirut: Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, 1407/1987), 5/2043; Râgîp el-İsfahânî, “nam”, 815; İbn Manzûr, “nam”, 815; 12/585.

gösteren bir unsurdur. Dünün bilgisi ile bugünün bilgisi aynı olmayacağından yorumlarda da belli farklılıkların olabileceği göz ardı edilmemelidir.

1.5. Dağların Dünyanın Dengesini Sağlaması

Allah, yeryüzünü yaşamaya elverişli kılmak için pek çok güzellikler var etmiştir. Bunlardan bir tanesi de dağlardır. Dağlar gerek ormanları gerekse bin bir türlü değişik ve faydalı bitkileriyle dünyanın vazgeçilmezleri arasındadır. Allah, Kur'an'da pek çok âyette³⁰ dağların, dünyadakilerin sarsılmaması için bir nimet olarak yaratıldığından bahseder. Bunlardan birinde de şöyle buyurur:

"وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي أَنْ تُمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ"

*"Biz, üstündekileri sarsmasın diye yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdik; bu dağlar arasından gidecekleri yere kolayca ulaşabilsinler diye orada vadiler ve yollar açtık."*³¹

Bu ve diğer emsal âyetlerde, yeryüzünde bulunan dağların, dünya ve üzerinde bulunanların sarsılmaması için Allah tarafından yaratıldığı açıkça vurgulanmaktadır. Bu âyeti okuyan müminler de Allah'ın kendileri için yarattığı dağların önemini yaşadıkları hayat içerisinde canlı olarak görüp bildikleri için bu nimete şükretmekte ve Allah'ın gücüne hayran olmaktadır. Fakat bir kişi, "Acaba bu dağlar dünyanın ve üstünde bulunanların sarsılmasını nasıl önlüyor?" diye bir soru sorsa, bu sorunun cevabını Kur'an'da bulması mümkün olmayacaktır. Bunun cevabını arayanlar için Allah Kur'an'da şöyle buyurmuştur:

"وَالَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ"

*"Dağların sapsağlam nasıl dikildiğine (bakmazlar mı?)"*³²

Bu âyetten açıkça anlaşılabilmesi gibi dağların evren içerisindeki fonksiyonunun ne olduğunu öğrenmek isteyenlerin dağlara odaklanması, onların, evrendeki fonksiyonlarının ne olduğuna dair gözlem ve deney yoluyla araştırma ve incelemeler yapması gerekmektedir.

Dolayısıyla Kur'an, kendi hedeflediği alanla ilgili vermesi gereken mesajı vermiş, dağların nasıl yaratıldığı veya dağların ekosistem içerisindeki görevlerini nasıl gerçekleştirdiği sorusunun cevabını tamamen bilimsel araştırmalarla elde edilecek bulgulara havale etmiştir.

1.6. İki Deniz Arasına Engel Konması

Allah, bu kâinatı ince bir planlamayla yaratmış ve bu planlamaya göre de bir sistem kurmuştur. Allah'ın tabiatta kurduğu bu sisteme göre, özellikleri farklı iki su kütlelerinin arasına bir perde konmuş, böylece iki denizin birbirine karışmaması sağlanmıştır. Bu husus âyette şöyle bildirilmiştir:

"أَمْ مَنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِي وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلَيْسَ مَعَ اللَّهِ بِلَا أَكْثَرُ لَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ"

"(Bir düşünün bakalım!) Yeryüzünü, yerleşip hayat sürmeniz için elverişli kılan, vadilerinden nehirler akıtan, üzerine sarsılmaz dağlar yerleştiren, iki deniz arasına

³⁰ Dağların, dünyanın sarsılmaması için yaratıldığına dair âyetler için bk. er-Ra'd 13/3; el-Hicr 15/19; en-Nahl 16/15; en-Neml 27/61; Lokmân 31/10; Fussilet 41/10; Kâf 50/7; el-Mürselât 77/27.

³¹ el-Enbiyâ 21/31.

³² el-Gâşiye 88/19.

birbirine karışmaması için engel koyan Allah mı üstündür yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi? Hiç Allah'la beraber başka bir ilah olabilir mi? Fakat onların çoğunluğu bu gerçeği bir türlü anlamıyor.”³³

Bu ve benzer başka âyetlerde,³⁴ Allah'ın tabiata nakşettiği bazı mucizevî özelliklerden bahsedilmektedir. Buna göre Allah, iki deniz arasına bir engel koymuştur ve denizlerin suları birbirine karışmamaktadır. Burada Allah'ın güç ve kudretine vurgu yapılmakta ve insanların, ilahlaştırıp kulu kölesi olduğu varlıklar arasında böylesine güçlü bir varlığın olamayacağı, dolayısıyla Allah'a teslim olup itaat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

İnsanlar bu âyetten yola çıkarak “Birbirine karışmayan bu iki deniz hangisidir? İki su kütlesi bir araya gelince birbirine nasıl karışmaz?” gibi sorular soracak olurlarsa bu soruların cevabını Kur'an'da bulamayacaklardır. Zira Kur'an'ın gayesi, denizlerin nasıl oluştuğunu, denizlerde mevcut olan yaratılış harikalarını ayrıntılı olarak anlatmak değildir. Kur'an, evrende mevcut bulunan bu tür mucizevî yasalara sadece kendi gayesi çerçevesinde temas eder. Bunların niçin var edildiğini, tüm bunları yaratıp varlık âlemine çıkarmanın Allah olduğunu açıkça beyan eder fakat ayrıntılara girmez. Ayrıntıları, insanların araştırma ve incelemelerine havale eder ve böylece her konuda olduğu gibi bu konuda da bilimsel araştırmalar yapmayı teşvik eder.

1.7. Canlıların Yeryüzüne Yayılması

Dünya, pek çok bitki ve hayvan çeşitleriyle beraber insanların yaşamasına ev sahipliği yapmaktadır. Burada pek çok bitki ve hayvandan müteşekkil canlı türleri; farklı renklerden ve farklı cinslerden insanlar birlikte yaşamaktadır. En azından günümüz itibarıyla, bu canlıların yaşadığı toprak parçalarının pek çoğunun birbirinden denizler, okyanuslarla ayrılmış olduğu, aralarında karasal bağlantıların da olmadığı bilinen bir gerçektir. Bu durumda bu kadar geniş bir alana tüm canlıların nasıl yayıldığı ilgi çekici bir konu olarak durmaktadır. Allah Kur'an'da bu konuyu önemli bir hadise olarak sunmakta ve bundan ibret alınması gerektiğini bildirmektedir. Bu âyetlerden bir tanesinde:

"وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ عَلَى جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ"

“Gökleri ve yeri yaratması, orada her türlü canlıyı yayması Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerindedir. O, dilediği zaman onların hepsini huzuruna getirme gücüne de sahiptir.”³⁵ buyrulur. Burada Allah'ın yeri ve gökleri yaratıp buralarda her türlü canlıyı yayıp dağıtmasından bahsedilir. Dört bir yana dağılan bu canlıların zamanı gelince Allah'ın huzurunda toplanacağı bildirilir. Bundan da insanların ibret alıp Allah'ın tarif ettiği gibi yaşamaları gerektiği mesajı aktarılır.

Allah'ın tüm türlerden farklı canlıları, yeryüzünün her tarafına yaymasının nasıl gerçekleştiği gibi bir soruya bu âyette ve Kur'an'ın hiçbir âyetinde cevap yoktur. Bu sorunun cevabını merak edenlerin başvuracağı metot yine araştırmalar ve incelemeler yapmak suretiyle bilimsel çalışmalara yönelmektir. Böylece bu konudaki en sağlıklı bilginin, bilimsel metotlar kullanılarak elde edilebilecek bilgiler olduğu ortaya çıkmaktadır.

³³ en-Neml 27/61.

³⁴ el-Furkân 25/53; er-Rahmân 55/19-20.

³⁵ eş-Şûrâ 42/29. Canlıların yeryüzüne yayılmasından ve bundan ibret alınması gerektiği ile ilgili âyetler için bk. el-Bakara 2/164; Lokmân 31/10; el-Câsiye 45/4.

1.8. Gece ve Gündüzün Birbiri Ardınca Gelmesi

Allah'ın yeryüzünde var ettiği önemli mucizelerden bir tanesi de gece ve gündüz olgusudur. Dünyada yaşayan insanlar, istirahatlerini temin eden gece veya hayatın devam etmesi için yapılması gerekenlerin tamamının yapılabildiği gündüz olmasaydı ne yaparlardı? Allah insanları böyle bir endişeye sevk etmeden, hayatın içinde geçtiği dünyanın işleyişinde, gece ve gündüz olgularını var etmiş, bu olgunun ibret alınması gereken önemli bir mucize olduğunu şöyle beyan etmiştir:

"إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ"

*"Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelmesinde / süresinin uzayıp kısılmasında; Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı bunca şeylerde, O'na karşı sorumluluk bilinci taşıyanlar için, O'nun varlığına ve kudretine işaret eden nice deliller vardır."*³⁶

Burada gece ve gündüzün belli bir düzen içerisinde, mevsimlere göre uzayıp kısılacak şekilde yaratanın Allah olduğu ve bunun Allah'ın varlığına ve gücüne önemli bir delil teşkil ettiği beyan edilmiştir. Buna göre Kur'an okuyan herkes gece ve gündüzün Allah tarafından yaratıldığını öğrenir.

Bunların bu sistem içerisinde niçin yer aldığına gelince bu durum da Kur'an'da şöyle belirtilmiştir:

"هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ"

*"O Allah, uyuyup dinlenesiniz diye geceyi, işlerinizi görmenizi sağlasın diye gündüzü size bahşedendir. Kuşkusuz dinlemesini bilen bir topluluk için bunda ibretler vardır."*³⁷

Bir başka âyette ise gece ve gündüzün yaratılma sebebinin bir başka boyutuna şöyle temas edilmiştir:

"وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتَيْنِ فَمَحْوَرًا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَا تَفْصِيلًا"

*"Biz geceyi ve gündüzü kudretimizi gösteren iki alâmet kıldık. Rabbinizin size lütfettiği nimetleri kazanasınız, yılların sayısını ve hesabını bilesiniz diye bu alâmetlerden biri olan geceyi giderir yerine aydınlatıcı olan gündüzü getiririz. Biz her şeyi açık bir şekilde anlatmaktayız."*³⁸

Tüm bu âyetlerden gece ve gündüzü yaratanın Allah olduğu, bunlardan gecenin dinlenmek için gündüzün ise maişeti temin için ve her ikisinin de ayların ve yılların hesabının kolayca yapılabilmesi için yaratılmış olduğu anlaşılmıştır. Ancak nasıl oldu ve nasıl planlandı da gece ve gündüz hiç şaşmadan peş peşe gelmekte, mevsimlere göre uzayıp kısılmakta, ayların ve yılların hep aynı orantıyla gelmesine sebep olmakta gibi birtakım sorular sorulduğunda, bu sorulara dair Kur'an'da herhangi bir cevap bulunmamaktadır. Bunun cevabı, âyetlerde de vurgulandığı şekliyle ibret almaktan, yani gözlem, deney, araştırma ve incelemeye dayalı çalışmalar ortaya koymaktan geçmektedir.

³⁶ Yûnus 10/6. Konuyla ilgili diğer bazı âyetler için bk. el-Bakara 2/164; Âl-i İmrân 3/190; İbrâhîm 14/33; en-Nahl 16/12; el-Enbiyâ 21/33; el-Mü'minûn 23/80; en- el-Nûr 24/44; el-Furkân 25/62; en-Neml 27/86; el-Kasas 28/73; Yâsîn 36/37; el-Mü'min 40/61; Fussilet 41/37; el-Câsiye 45/5; el-Müzzemmil 73/20.

³⁷ Yûnus 10/67.

³⁸ el-İsrâ 17/12.

1.9. Güneş ve Ayın Belli Bir Yörüngede Hareket Etmesi

Güneş ve ay, Allah'ın evrende var ettiği, O'nun yasalarına göre hareket eden iki önemli varlıktır. Diğer tüm varlıklar gibi bunların da ince bir hesabın ve planlamanın ürünü olduğu "الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ" "*Güneş ve ay, Allah'ın belirlediği bir hesaba göre hareket ederler.*"³⁹ âyetiyle ortaya konmuştur. Bu iki mucizevî varlığın kendine özgü yörüngesi, hareketi ve evrenin düzenli bir şekilde işleyişine katkı sunmak üzere yüklendiği, belirlenmiş görevleri vardır. Kur'an'da bu hususa şöyle işaret edilir:

"أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ"

"Allah'ın geceyi kısaltıp gündüze, gündüzü kısaltıp geceye kattığını; her biri belirli bir süreye kadar kendi yörüngesinde akıp giden güneşi ve ayı sizin istifadenize sunarak boyun eğdirdiğini görüp aklınızı kullanmıyor musunuz? Bilin ki, Allah sizin yapıp ettiklerinizin tamamından haberdardır."⁴⁰

Bu âyette, insanların faydalanması için yaratıldığı bildirilen güneş ve ayın, belli bir yörüngede hareket ettiklerinden bahsedilmekte, bunları planlayıp yaratmaya muktedir olan Allah'ın, insanların yaptıklarından da haberdar olduğu ifade edilmektedir. Bir başka âyette de bu hususlar şu şekilde gündeme gelmektedir:

"وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ * وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ * لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ"

"(Allah'ın varlığının başka bir delili olarak) güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Onun bu hareketi, kudreti ve bilgisi sonsuz olan Allah'ın takdir ve düzenlemesine göredir. Biz ay için de belirli konak yerleri (evreler) belirledik. Nihayet o, en son konakta, eğrilmiş ince, kuru bir hurma dalı haline gelir. Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Bunların her biri bir yörüngede hareket etmektedir."⁴¹

Bu âyetlerin bildirdiği kevnî hakikatlerin nasıl gerçekleştiğiyle ilgili ikna edici bilgilerin, bilimsel metotlarla elde edilen gerçekler olmadan öğrenilmesi mümkün değildir. Güneş ve ayın bir planlamaya göre Allah tarafından yaratıldığı, bunların kendileri için belirlenen yörüngede, kendilerine tahsis edilen görevleri yerine getirmek üzere hareket halinde olduğu gibi hususlar âyetlerden anlaşılmaktadır. Bununla beraber nasıl bir yörüngede nasıl bir planlamaya göre ne şekilde hareket ettikleri ve gerçekleştirmeyle yükümlü oldukları görevlerin ne olduğu âyetlerde mevcut değildir. Allah'ın yarattığı bu muhteşem varlıkların tabi olduğu planlamanın anlaşılması için yine gözlem ve deneye dayalı inceleme ve araştırmalar yaparak akıl yürütmek, Allah'ın evrene yerleştirmiş olduğu âyetlerin sırrını keşfetmek, yani bilimsel metotlar kullanarak araştırmalar yapmak gerektiği açıktır.

Hülasa Allah, insanların dünya üzerinde ihtiyaç duydukları tüm donanımlara sahip olmaları için kâinata muhteşem bir düzen kurmuş,⁴² insanlara da bu düzenin tabi olduğu kuralları inceleyip anlayabileceği bir kabiliyet lütfetmiştir. Bu sebeple Allah insanları; varlığına, gücüne ve kudretine delalet eden ve vahiy yoluyla gönderdiği

³⁹ er-Rahmân 55/5.

⁴⁰ Lokmân 31/29. Aynı konuyla ilgili diğer bazı âyetler için bk. er-Ra'd 13/2; Fâtır 35/13; ez-Zümer 39/5.

⁴¹ Yâsîn 36/38-40.

⁴² İlgili âyetlerden bazıları için bk. Yûnus 10/5; er-Ra'd 13/4; el-Hicr 15/16; el-Enbiyâ 21/32; el-Furkân 25/2; es-Secde 32/7; es-Sâffât 37/6; el-Kamer 54/49; el-Gâşiye 88/17-20.

âyetlerde belirtilen hakikatlerin iyi anlaşılabilmesi için, akıl ve tefekkür gibi donanımlarını kullanarak inceleme ve araştırmalar yapmaya davet etmektedir.⁴³

Sözün burasında şu gerçeği de ifade etmek gerekir ki, Allah'ın vahiy yoluyla gönderdiği âyetleri anlamak ne kadar kutsal ve şerefli bir uğraşsa varlığa nakşedilen âyetleri anlamak da o kadar şerefli ve kutsal bir faaliyet olmalıdır. Allah'a inanan bilim adamları da, Allah'ın kevnî âyetlerini anlamaya çalışan müfessirler konumundadır.

1.10. Kuşların Gökyüzünde Uçması

Allah, kuşlar için uçma kabiliyeti var etmiş ve onların gökyüzünde uçmaları için uygun şartları oluşturanın kendisi olduğunu beyan ederek, bu hadisenin kendi varlığı ve kudretine bir işaret olduğunu vurgulamıştır. Böylece insanların kendisine iman edip itaat etmesini emretmiştir. Bu hususu dikkatlere sunduğu bir âyette şöyle buyurmuştur:

"أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفَائِتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ"

*"Kâfirler, üstlerinde kanat çırparak uçan kuşları görüp hiç mi ibret almazlar? Onları havada Rahmân olan Allah tutmaktadır. Şüphesiz O her şeyi hakkıyla görendir / yarattığı varlıklar için yasalar koyandır."*⁴⁴

Allah'ın varlığını, gücünü ve kudretini inkâr edenleri düşünmeye sevk etmek üzere bu âyette, kuşların uçmalarında eşsiz sırlar ve hikmetler olduğu, bütün bu şartları oluşturanın Allah olduğu vurgulanmıştır. Böylece Allah'ın her şeye gücü yeten bir kudrete sahip olduğu, bu güç karşısında teslimiyet göstermek gerektiği anlatılmıştır. Aynı hususu ifade etmek üzere başka bir âyette şöyle buyrulmuştur:

"أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ"

*"İnkârcılar, gökyüzünün engin boşluğunda Allah'ın koyduğu yasalar sayesinde kuşların nasıl uçtuklarını görmüyorlar mı? Onları gökte tutan sadece Allah'tır. Tüm bunlarda Allah'ın varlığına ve kudretine işaret eden deliller ve ibretler vardır, fakat bunu sadece müminler anlar."*⁴⁵

Âyetten açıkça anlaşılabilirdiği gibi kuşlara uçma kabiliyeti Allah tarafından verilmiş ve onların uçmasından, alınması gereken ibretler olduğu belirtilmiştir. Fakat bu ibretlerin, çıkarılması gereken derslerin ne olduğu konusunda açıklayıcı bilgiler verilmemiş, bu husus tamamen muhatapların kendi gayret ve anlayışlarına bırakılmıştır. Dolayısıyla kuşların tabi olduğu uçuş yasalarının keyfiyetinin öğrenilmesi için bilimsel çalışmalar adres olarak gösterilmiştir. Allah, bu âyetlerle Müslümanlara kuşların nasıl uçtuğunun incelenip araştırılmasıyla ilgili önemli bir görev ve sorumluluk yüklemiş ve gökyüzünde kuşlar gibi uçabilecek imkânların mevcudiyetiyle ilgili adeta kopya vermiştir. Ancak tüm bunlara rağmen Müslümanlar gerekli tefekkürü tam olarak yapmamış ve alınması gereken ibreti yeterince almamış olacaklar ki gökte kuşlar gibi uçabilen uçakları icat etmeyi başaramamışlardır.

Âyetlerde eğer kuşların gökyüzünde nasıl uçtuğundan ibret alırsanız, uçak yapımını da keşfetmiş olursunuz şeklinde açık bir beyan olmamakla beraber bu olguya dikkat çekip ibret almayı öğütlemenin insanı götüreceği nokta, bilimsel faaliyetlere

⁴³ İlgili âyetlerden bazıları için bk. en-Nisâ 4/82; el-En'âm 6/50; Yûnus 10/24; er-Ra'd 13/3; en-Nahl 16/69; Muhammed 47/24.

⁴⁴ el-Mülk 67/19.

⁴⁵ en-Nahl 16/79.

yönelerek gözlem ve deneye dayalı çalışmalar yapmaktır. Bunun sonucunda da kuşların tabi olduğu uçuş yasalarını keşfederek kuşlar gibi uçabilecek aletler üretmektir.

Hâsılı bu âyetlerde kuşların gökyüzünde uçması için onlara uçma özelliği bahşeden Allah, bu olaydan ibret almayı da Müslümanlara ödev olarak emretmiştir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli husus, kuşların nasıl uçabildiği ile ilgili bilgilerin Kur'an'da asla bulunamayacağıdır. Çünkü kuşların tabi olduğu uçuş yasalarının açıklanması Kur'an'ın gerçekleştirmek istediği gaye ve hedefler arasında değildir. Bunun açıklanması, Allah'ın kuşlara ve gökyüzüne kodladığı uçuş yasalarının sırrının keşfedilmesindedir. Burada da Kur'an, Müslümanları, alacakları ibret konusunda bilime yönlendirmiştir.

SONUÇ

Allah'ın tüm insanlığa vahiy yoluyla gönderdiği âyetlerinden oluşan bir kitabı olduğu gibi varlıkları işlevsel kılan ve onların çalışma ilkelerini belirleyen kâinat kitabı, canlılar kitabı ve olaylar kitabı olarak gruplandırabileceğimiz başka kitapları da vardır. Nasıl ki Allah'ın peygamberlerine gönderdiği kitapları âyetlerden meydana geliyorsa, diğer kitapları da Kur'an'ın ifadesiyle âyetlerden oluşmaktadır. Allah'ın vahiy yoluyla gönderdiği âyetlerini anlamaya çalışmak dinin konusunu, evrene ve varlıklara naksettiği âyetlerini anlamaya çalışmak da bilimin konusunu oluşturur. Bu yönüyle din ve bilim, aynı varlığın farklı bir lisan ile beyan ettiği âyetlerini incelemektedirler. Din, "Kim" ve "Niçin" sorularının cevabını açık ve anlaşılabilir bir netlikte ortaya koyarken bilim ise "Nasıl" sorusunun cevabını açıklamaya çalışmaktadır. Bu yönüyle bakıldığı zaman bu iki alan birbirini açıklayan ve tamamlayan bir nitelik arz etmektedir.

Zaten Allah da Kur'an'ın muhtelif yerlerinde insanların faydasına yarattığı bazı önemli varlıklardan ibret alınmasını öğütlemekte ve özellikle "Nasıl" sorusunun cevabını oluşturacak konularda insanları, çevresinde devamlı gördüğü ve şahitlik ettiği birtakım varlıklara yönlendirmekte ve onlardan ibret alarak "Nasıl yaratıldı" sorusunun cevabını daha iyi kavrayabileceğini açıkça beyan etmektedir. Bu yönlendirici talimatlar, âyetlerde teferruatın verilmediği noktalarda, konunun mahiyetinin kavranabilmesi için bilimsel bilgiye ihtiyaç olduğunun açık delilleri olarak Kur'an'ın pek çok âyetinde kendini göstermektedir. Bu sebeple her dönemin bilimsel bilgisi, baştan beri tefsirde kullanılmış ve müfessirler âyetleri kendi zamanlarındaki geçerli bilgilerin ışığında yorumlama yoluna gitmiştir. Ne var ki tefsirde kullanılan bu bilgiler her devre göre değişiklik gösterebileceğinden dolayı vahyî bilgidен ayrı tutulması gerekmektedir.

Şu husus bir kez daha vurgulanmalıdır ki bilim ve din, her ikisi de aynı yüce varlığa ait hakikatler olarak gerçekleri farklı lisanlarla ifade ederler. Aynı zamanda bunlar, birbirinin karşısında konumlanmış birbirine zıt olgular değil birbirini açıklayan unsurlardır. Bunların bilgi elde etme metotları farklı olmakla beraber, her ikisi de, elde ettikleri sonuçlar itibarıyla birbirlerini tamamlarlar. Vahiy yoluyla gelen bilgiler yoruma müsait olmakla beraber değişmeye açık değildir, fakat bilimsel bilgi devamlı gelişen ve tekâmül eden bir özelliğe sahip olduğundan bir önceki merhaleye göre değişim gösteren türden bir bilgidir.

Bu yönüyle bilimsel bilginin tefsirde kullanılması bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. "Nasıl yaratıldı" sorusundaki cevabın daha iyi ortaya çıkması için bilimsel bilgiye ihtiyaç duyulduğu veya Allah'ın doğrudan bilimsel araştırmaya yönlendirdiği âyetlerin, bir dönemin bilimsel verileriyle yorumu, aynı âyetin sonraki dönemde gelişme göstermiş bilimsel bilgisiyle yorumlanması yanında eksik veya hatalı duruma

düşecektir. Dolayısıyla her bilimsel bilgi kendi dönemini aydınlatırken daha sonrası için yetersiz kalabilecektir. Bu sebeple tefsire medar kılınan bilimsel bilgiler asla mutlak doğru olarak kabul edilmemeli ve vahiy mesabesinde değerlendirilmemelidir. Yıllar önce dönemin revaçta olan bilgileriyle tefsir edilmiş bir âyetin yorumu hiçbir zaman vahyî bilgiyle bir tutulmamalıdır. Herhangi bir tefsir kitabına girmiş bu tür bir malumat asla vahiy muamelesi görmemelidir.

KAYNAKÇA

- Begavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed b. el-Ferrâ. *Meâlimü't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'ân (Tefsîru'l-Begavî)*. thk. Abdürrezzâk el-Mehdî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1420.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd. *es-Sihâh tâcü'l-lüğa ve sıhâhu'l-Arabiyye*. thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 4. Basım, 1407/1987.
- Cürcânî, Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf. *et-Ta'rîfât*. thk. Heyet. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983.
- Ferâhîdî, Ebû Abdurrahman el-Halil b. Ahmed. *Kitâbü'l-ayn*. thk. Mehdî el-Mahzûmî-İbrâhîm es-Sâmirâî. 8 Cilt. b.y.: Dâru ve Mektebetü Hilâl, ts.
- İbn Acîbe el-Hasenî, Ebü'l-'Abbâs Ahmed b. Muhammed b. el-Mehdî. *el-Bahrü'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*, thk. Ahmed Abdullah el-Kuraşî. 7 Cilt. Kahire: Hasen Abbâs Zekî, 1419.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdurrahmân b. Temâm. *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*. thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs b. el-Münzir. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. 13 Cilt. Suud: Mektebetü Nezzâr Mustafâ el-Bâz, 3. Basım, 1419.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Cemâlüddin. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 3. Basım, 1414.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed. *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*. thk. Abdürrezzâk el-Mehdî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1422.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Şemsüddin. *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Etfîş. 20 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 2. Basım, 1384/1964.
- Mahallî Celâlüddîn Muhammed b. Ahmed. - Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebîbekr. *Tefsîru'l-Celâleyn*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Tefsîru'l-Mâturîdî - Te'vîlâtü ehli's-sünne*. thk. Mecdî Bâslûm. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1426/2005.
- Mâverîdî, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb. *Tefsîru'l-Mâverîdî (en-Nüketü ve'l-uyûn)*. thk. İbn Abdi'l-Maksûd b. Abdurrahîm. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Mukâtil b. Süleymân, Ebü'l-Hasen. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. Abdullah b. Mahmûd Şehhâte. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, 1423.
- Nu'mânî, Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. 'Âdil. *el-Lübâb fî 'ulûmi'l-kitâb*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Mu'avviz. 20 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419/1998.
- Râgıp el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed. *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*. thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî. Dımaşk: Dâru'l-Kalem 1412.
- Râzî, Fahrüddîn. *Mefâtihu'l-gayb-Tefsîru'l-kebîr*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 3. Basım, 1420.
- Sem'ânî, Ebü'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed. *Tefsîru'l-Kur'ân*. thk. Yâsir b. İbrâhîm-Ganîm b. Abbâs b. Ganîm. 6 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418/1997.
- Semerkandî, Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm. *Tefsîru's-Semerkandî*. thk. Ali Muhammed Mu'avviz, Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Zekeriyâ Abdülmecîd en-Nûtî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1413/1993.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 24 Cilt. b.y.: Dâru Hicr, 1422/2001.
- Tehânevî, Muhammed A'lâ b. Alî b. Muhammed Hâmid. *Keşşâfü ıstılâhâti'l-fünûn ve'l-'ulûm*, thk. Ali Dahrûc. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü Lübnân, 1996.
- Zebîdî, Muhammed Murtaşâ el-Hüseynî. *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, thk. Heyet. 40 Cilt. Kuveyt: Vezâratü'l-İrşâd ve'l-İnbâ, 1385-1422/1965-2001.
- Zeccâc, Ebü İshâk. *Meâni'l-Kur'ân ve irâbüh*. thk. Abdülcelîl Abduh Şilbî. 5 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 3. Basım, 1407.